

Vjekoslav Gangl u Splitu

Dr. Duško Kečkemet
direktor Galerije Meštrović u Splitu

Izvoran znanstveni rad

Malo je poznato da je Vjekoslav Gangl, najistaknutiji slovenski kipar starije generacije, kraće vrijeme živio i djelovao u Splitu. Pogotovu što se u Spomenici Obrtničke škole, u kojoj je bio nastavnik, uopće ne navodi među svim ostalim predavačima.¹

Nije potrebno da ovom prigodom iznosimo Ganglovu biografiju, osim u najkraćim crtama. Spomenimo da je rođen 1859. u Metlici, a da je umro 1935. u Pragu. Kiparstvo je učio najprije u klesarskim radionicama u domovini, a zatim na Obrtničkoj školi u Gracu. Umjetničku akademiju pohađao je 1885—1887. i specijalizirao u J. Zumbuscha 1898. Kao stručni nastavnik djelovao je od 1894. na Umjetničko-obrtnoj školi u Ljubljani, odakle dolazi 1907. u Split. Za prvog svjetskog rata živio je u Beču, a zatim u Pragu.

Među najpoznatijim djelima Vjekoslava Gangla navedimo spomenik Valentinu Vodniku u Ljubljani, reljef »Uskrsnuće« na katedrali u Đakovu, alegoriju Komedije i Tragedije na zgradi Opere u Ljubljani, poprsje Franca Prešerna u Narodnom muzeju u Ljubljani i Valvazorov spomenik u istome mjestu, »Putnika« na groblju u Metlici. Nekoliko Ganglovih radova nalazi se u Narodnoj galeriji u Ljubljani i u privatnim zbirkama.

Odgojen je na tradicijama klasičnoga kiparstva, a priklonio se realističkome prikazivanju. Najpoznatiji su Ganglovi monumentalni spomenici.² Slovenci su ga zvali krsnim imenom Alojzij, a Hrvati Vjekoslav.

Ganglov boravak i djelovanje u Splitu spominju neke tada suvremene kratke biografije. Tako katalog Prve dalmatinske umjetničke izložbe u Splitu 1908;³ koledar »Strossmayer« za god 1909;⁴ a nešto kasnije i biograf-

¹ Spomenica 25-godišnjice (1908—1933) Državne muške i ženske zanatske škole... Split 1933, str. 46.

² M. Z(adnikar): Gangl, Alojzij. Enciklopedija likovnih umjetnosti, 2, Zagreb 1962, str. 351.

³ Katalog Prve dalmatinske izložbe. Split 1908, str. 18—19.

⁴ Hrvatski slikari i kipari. Strossmayer, koledar za god. 1909, str. CXCVII.

⁵ (V. Deželić): Gangl Vjekoslav, kipar. Znameniti i zaslužni Hrvati, Zagreb 1925, str. 90.

⁶ Slovenski biografski leksikon, I, str. 203—204.

Slovenski kipar Vjekoslav Gangl (1859—1935) djelovao je u Splitu kao nastavnik Obrtne škole (1907—1909), pa autor na temelju arhivske građe i literature ocrtava njegov rad u tom razdoblju. Osvrt sadržava podatke o sačuvanim kiparskim ostvarenjima nastalim u Splitu, a zatim donosi opširne podatke o umjetnikovoj djelatnosti nakon odlaska iz Dalmacije.

ski zbornik »Znameniti i zaslužni Hrvati«.⁵ »Slovenski biografski leksikon« navodi pogrešno da je Alojzij Gangl poučavao na Obrtnoj školi u Splitu 1910. godine.⁶

Zbog svega toga bilo je nužno utvrditi Ganglov boravak u Splitu, vremenski odrediti njegovo nastavničko djelovanje u Obrtničkoj školi i pokušati naći još koji podatak o njegovu kratkotrajnom boravku i djelovanju u tome gradu.

U Splitu je 1890. god. pri Velikoj realci bila organizirana večernja škola za šegrte. Sesnaest godina zatim osnovana je »Graditeljsko-zanatlijska i umjetnička škola«, službeno otvorena 10. veljače 1907. god., kojoj se večernja škola pripojila. Organizator, osnivač i dugogodišnji ravnatelj te škole, obično zvane »Obrtnička škola«, bio je istaknuti splitski arhitekt (pobornik secesijskoga stila) i kulturni radnik inž. Kamilo Tončić. Škola je u početku djelovala u nekoliko nepodesnih kuća u današnjoj Končarevoj ulici i u Ulici Lole Ribara. Uz ostale općeobrazovne i stručno-zanatske odjele, škola je imala i tzv. »Javnu dvoranu za risanje, modelovanje i primijenjeno modelovanje«. U tom su slikarskom i kiparskom odjelu stekli prvu likovnu poduku i neki istaknuti splitski umjetnici, poput Jurja Plančića, Grge Antunca, Antuna Kaštelančića, Andrije Krstulovića i dr., a dugogodišnji predavač na školi, između ostalih, bio je i Emanuel Vidović.

Nastavnici likovnih predmeta te prve dvije godine djelovanja »Obrtničke škole« u Splitu bili su Atilij Menetto, Pavao Bašković i slikar Nikola Jakšić (Giassich) za crtanje po prirodi i za dekorativno crtanje, a drvo-rezbar Vjekoslav Badica i kipar Vjekoslav Gangl za modeliranje.

U izvještaju škole za prvu radnu godinu zabilježeno je: »Otpisom od 28 nov. 1907 br. 43621 bi pravi učitelj Vjek. Gangl dodijeljen ovome zavodu«.⁷

Iz izvještaja iduće godine, 1908—1909, vidimo da je Vjekoslav Gangl na Obrtničkoj školi, koja je te godine

⁷ C. k. Obrtnička stručna škola u Splitu. Program za školsku godinu 1907—1908. Split 1908, str. 8.

1 Izložba kiparskih radova učenika Vjekoslava Gangla u Obrtničkoj školi u Splitu 1910. god.

dobila službeni naziv »C. k. graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola«, predavao modeliranje i figuralnu plastiku, a ujedno je bio razrednik »Javne dvorane modelovanja i figuralne plastike«.⁸

Školski program modeliranja provodio se u dvogodišnjem obrazovanju, a sastojao se od: »vježbanja u jednostavnim oblicima po pameti, studije jednostavnih tjelesnih oblika iz naravi (voća, školjaka, puževa i dr.), studije trakova i vrpaca, studije bilina, studije po životinjama, studije glavâ (detaljne studije u reliefu i kruženju)«. Program primijenjenog modeliranja obuhvaćao je: »sastavljanje osnova stanovitih predmeta iz učeničkoga obrta, izrađivanje direktno iz građevnog materijala (iz kamena, drva, kovina i t. d.)«.⁹

Posebni su klesarski tečajevi organizirani u mjestima s razvijenom kamenarskom tradicijom, u Pučišćima i Selcima na Braču i u Korčuli. »Za podignuće kamenar-

skog, mramorskog i klesarskog obrta bješe otvoreni posebni tečajevi a za to imenovan je akad. kipar Vjekoslav Gangl učiteljem klesarstva i rezbarstva a I. Kost poslovođom klesarske radionice«¹⁰.

Iz novinskih prikaza djelovanja škole doznajemo da se te 1908—1909. školske godine održao tečaj za klesarstvo u Pučišćima, Selcima, Trogiru i u Korčuli.¹¹ I njima je zacijelo rukovodio Vjekoslav Gangl.

⁸ C. k. graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu. Program za školsku godinu 1908—1909. Split 1909, str. 11.

⁹ Nav. školski program za 1907—1908, str. 27.

¹⁰ Isto, str. 4.

¹¹ Splitska graditeljsko-zanatlijska i umjetnička škola. Sloboda, Split, 9, 16, 23, 30. VII. 1909; ml.: Obrtnička škola u Splitu, Velebit, Split, 25. II. 1908.

2 a, b. Ukrasna lavlja glava, Akantusov list. Radovi Ganglovih đaka u Splitskoj obrtničkoj školi 1908—1910.

Međutim Gangl nije dugo ostao u Splitu. Predavao je na Obrtničkoj školi ukupno dvije godine. U početku treće školske godine veli se da je podnio otkaz na toj službi, koji je bio prihvaćen 20. listopada 1909. U isto vrijeme preuzeo je nastavu crtanja Emanuel Vidović, a hrvatskog jezika Dinko Šimunović.¹² U izvještaju te školske godine 1909—1910. navodi se da je »pouka u modelovanju i figuralnoj plastici zaostala, jer nije bilo učitelja ove umjetnosti već samo za kratko vrijeme«.¹³

Rezultati nastavnog rada Vjekoslava Gangla s đacima Obrtničke škole u Splitu bili su vidljivi javnosti na redovitim godišnjim izložbama te škole. Prva izložba priređena je u srpnju 1908. godine, ali je mnogo cjelovitije prikazala djelovanje škole (koja je tada brojila gotovo tisuću đaka) izložba đачkih radova u srpnju 1910. Sačuvana nam je fotografija izložaka đачkih radova Ganglova odjela modeliranja, iako je on tada već

bio napustio školu. Na okupu je bilo izloženo 25 gipsanih reljefa dekorativnoga karaktera. Osim nekoliko antičkih geometrijskih motiva, prevladavali su reljefi bilja i cvijeća, bilo realistički prikazanoga ili dekorativno stiliziranog i komponiranog. Zatim glave lava i ovna i dvije reljefne kompozicije s planinarskim i skijaškim štapom, motiv karakterističan za Gangla Slovenca. Bili su to radovi prve godine studija.¹⁴

Na temelju te fotografije i signiranih potpisa i godina mogu se među nekim sačuvanim gipsanim modelima, što i danas u istoj školi služe đacima prve godine modeliranja kao predlošci, prepoznati radovi Ganglovih đaka iz 1908. godine, kao što je npr. glava lava i jedan reljef s akantusovim listom.

To je sve što smo uspjeli doznati o nastavničkom djelovanju Vjekoslava Gangla na Splitskoj obrtničkoj školi.¹⁵

Ostali podaci o tom kratkotrajnom Ganglovu boravku u Splitu još su oskudniji. Poznato nam je da se u Splitu oženio. Stoga bi se i očekivalo da će se trajnije nastaniti u tome gradu. Razlog odlaska iz Splita zacijelo možemo tražiti u podatku da nije bio reaktiviran, pa prema tome nije dobrovoljno podnio otkaz.¹⁶

Vjekoslava Gangla kao kipara nalazimo u Splitu na jednoj značajnoj izložbi. Godinu dana nakon njegova dolaska u Split priređena je u novosagrađenom »Hrvatskom domu« velika »Prva dalmatinska umjetnička izložba«, otvorena 31. studenoga 1908. godine. Ta je izložba predstavljala rezultat tadašnje žive koncentracije likovnih umjetnika u Splitu, njihove društvene organizacije i želje da se zajednički predstave i afirmiraju, a ujedno da pobiju dosta rasprostranjeno mišljenje da je u Dalmaciji umjetnost cvala uglavnom samo u rim-

¹² C. k. graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu. III. program, za školsku godinu 1909—1910. Split 1910, str. 11; D. Šimunović: Sjećanje na školu u vrenju. Mogućnosti, Split 1959, br. 11, str. 963—965.

¹³ Nav. izvještaj 1910, str. 5.

¹⁴ Fotografije izložbe u Muzeju grada Splita; Stj. Roca, Jedna znamenita izložba, Narodni list, Zadar, 20. VII. 1910, str. 1.

¹⁵ D. Kečkemet, Sedamdeset godina obrazovanja za umjetnički obrt, primijenjene umjetnosti i industrijsko oblikovanje u Dalmaciji. U publikaciji: Školski centar za dekorativnu umjetnost i industrijsko oblikovanje. 1908—1978. Split 1978, str. 17—19, sl. 9—11.

¹⁶ Slovenski biografski leksikon, I, str. 203—204.

3 Vjekoslav Gangl: *Maria in stellis*. Skulptura izložena na Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi u Splitu 1908. god.

ske i mletačko doba i da se ugasila naročito pošto su Hrvati izborili svoja prava u primorskim gradovima. S druge pak strane, tu su izložbu (u kojoj su osim Dalmatinaca sudjelovali i slovenski kipar Gangl i slikar Mirko Rački iz sjeverne Hrvatske) neki zagrebački krugovi bili kritizirali kao separatističku. Ona je ujedno bila začetak umjetničkom društvu »Medulić«, koje je uoči prvoga rata odigralo značajnu ulogu ne samo u dalmatinskoj već i u široj hrvatskoj umjetnosti, pa i politici. Spomenimo da su na »Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi« u Splitu 1908. među ostalima izlagali i Ivan Rendić, Vlaho Bukovac, Emanuel Vidović, Vje-

koslav Gangl, Paško Vučetić, Toma Rosandić, Ivan Meštrović, Mirko Rački, Celestin Medović i Branislav Dešković. Ali kao što Split tada nije mogao pružiti trajnije zaposlenje ni Vjekoslavu Ganglu, nije omogućavao likovno djelovanje gotovo ni jednom aktivnijem našem umjetniku. Svi su se nakon te izložbe razišli, ne samo po Hrvatskoj i po Jugoslaviji već i po inozemstvu.¹⁷

Vjekoslav Gangl, koji je tek godinu dana prije izložbe stigao u Split, nije se mogao predstaviti s više radova. Izložio je tek jednu skulpturu: »*Maria in stellis*«. Kao gipsani model, danas je ta skulptura poznata tek po suvremenoj reprodukciji objavljenom u slovenskom »*Domu in svetu*« 1903. godine. Pripadala je, dakle, ranijem Ganglovu opusu, prije dolaska u Split, ukoliko nije tada u Splitu isklesana u kamenu. Više je akademski nego realistički reljef, uglavnom u stilu većine Ganglovihih skulptura. U katalogu izložbe objavljena je i njegova kraća biografija, u kojoj se navodi da je tada bio profesor kiparstva na Obrtnoj školi u Splitu.¹⁸

Godinu i pol nakon Ganglova odlaska imenovan je, 25. travnja 1911, učiteljem modeliranja na splitskoj obrtničkoj školi drugi mlađi slovenski kipar Mihovil (Svetoslav Mihael) Peruzzi.¹⁹ Njega je iz Ljubljane u Split uputio mladi Meštrović, a vjerojatno je tome pridonio i Peruzzijev raniji profesor Vjekoslav Gangl. I Peruzzi se oženio Splitsankom i ondje boravio i djelovao kao nastavnik na Obrtničkoj školi i kao kipar do smrti 1936. godine.²⁰

Tako su Split i splitska »*Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola*« vezani uz život i djelo dvaju istaknutih slovenskih kipara.

¹⁷ D. Kečkemet, Emanuel Vidović, Zagreb 1959, str. 28—29; isti, Branislav Dešković, Supetar—Zagreb 1977, str. 16—18.

¹⁸ Nav. katalog Prve dalmatinske umjetničke izložbe, str. 18—19; *Dom in svet*, Ljubljana, XVI/1903, str. 585. (Za fotografiju zahvaljujem Špelci Copič s Akademije za likovne umjetnosti u Ljubljani.)

¹⁹ C. k. graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu. IV. program, za šk. god. 1910—1911. Split 1911, str. 15.

²⁰ Bojana Hudales-Kori, Kipar Svetoslav Peruzzi. Zbornik za umjetnostno zgodovino, Ljubljana VIII/1970, str. 165—199.

Mihovil Peruzzi bio je autor spomenika poprsja kralja Petra u Supetru, kasnije uništenoga (Jadranska straža, Split 1931, str. 305). Spomenik je 1930. bio naručen u kipara Ivana Rendića, koji je tada živio u Supetru, ali on je već bio toliko star, bolestan i poluslijep da nije mogao prihvatiti narudžbu, već se obratio Meštroviću da on izvede spomenik. Meštrović je zbog zauzetosti drugim radovima također odbio posao (D. Kečkemet: Ivan Rendić, Supetar 1969, str. 176, bilj. 584—585, str. 473—474).

U posjedu građevnog poduzetnika Marina Marasovića u Splitu nalaze se dva manja Peruzzijeva reljefa: »*Portret don Frane Bulića*« od tučenog bakrenog lima i »*Seljanka s djetetom*«, u drvu.

Navodimo i zapis o smrti Peruzzijevoj u splitskoj knjizi umrlih župe sv. Petra:

Mihajlo-Svetislav Peruzzi rođen 11. X. 1881. (vjenčan 1911) rimokatolik, sin pk. Martina Peruzzi i pk. Franjke Jakša, udovac p. Anke Homa. Zavičaj Lipa kod Ljubljane; stan Split Sv. Petar, Zvonimirova 23. — Profesor sr. tehn. škole. Umro dne 5 srpnja 1936 u 1 s. Razgledanje 6 a ukop dne 8 srpnja 1936 u Ljubljani. Uzrok smrti Pneumohagia, Paralysis cordis.

(Historijski arhiv, Split)

de musique. Puisqu'il faisait à la fois de la propagande pour la musique contemporaine on le considère communément comme l'initiateur d'un «nouveau courant» de la vie musicale à Zagreb.

Zorislav Horvat

CONSTRUCTION DE LA NEF DE LA CATHÉDRALE DE ZAGREB

Après l'élévation expéditive du sanctuaire à la manière d'une «salle basilicale», l'édification de la nef de la cathédrale à Zagreb dura assez longtemps, à savoir depuis le début du XIVe jusqu'au début du XVIe siècle. L'édification de la nef fut probablement commencé par l'évêque. A. Kažotić (le mur de la nef du nord et le clocher du nord) dans les caractéristiques de l'architecture «prêchante» et dans l'intention de former un espace-salle comme il en existe en Autriche avoisinante. L'édification continue du vivant de l'évêque Etienne III (1356—1375) — le mur de la nef du sud et le clocher du sud — déjà avec toutes les caractéristiques d'une église-salle (Zwetl?). L'évêque Eberhard (1397—1406 et 1410—1419) engage les maîtres du cercle pragois de Parler, probablement à deux reprises. C'est à cette époque-là que furent élevés les murs des deux nefs latérales, les piliers à l'intérieur de la nef et les clochers. Jean IV de Alben (1421—1433) achève la construction des murs de la cathédrale, tandis que l'évêque Osvald (1466—1499) prépare l'édification de la voûte qui est achevée du vivant de l'évêque Luka Baratin (1500—1510), mais avec la voûte simple cruciforme et non pas réticulair comme c'était prévu à l'époque de l'évêque Eberhard. Tandis que le clocher du nord n'a jamais été achevé, celui du sud ne le fut qu'au XVIIe siècle.

Radovan Ivančević

LES NOUVELLES ATTRIBUTIONS À GEORGES LE DALMATE ET À NICOLAS DE FLORENCE ET LE PROBLÈME DE LA VALORISATION DE LEURS OEUVRES

Acceptant de nouvelles attributions de A. M. Schultz qui à Juraj Dalmatinac attribue une et à Nikola Firentinac six oeuvres existant à Venise, l'auteur fait ressortir le caractère convaincant de la méthode analytique et comparative de l'attribution de la Schultz, le caractère critique et bien fondé de l'analyse des sources et de la littérature spécialiste ainsi que la maîtrise de l'ensemble de la problématique concernant la sculpture vénitienne du XVe siècle. Il critique certaines attributions et désapprouve l'interprétation isolée de la composante sculpturale dans l'oeuvre de Juraj et de Nikola. Il écarte également les affirmations portant sur la dépendance absolue de Nikola vis-à-vis de Donatello, puisque, architecte et maître créatif, celui-ci puisait immédiatement à la tradition antique locale (de Trogir, de Salone, du palais de Dioclétien). Au surplus, il prenait exemple sur Juraj Dalmatinac, le «problématicien» de la haute Renaissance. Tandis qu'au début, dans l'oeuvre de Nikola prédomine la sculpture, plus tard, c'est le langage pur de l'architecture qui l'emporte. Le point de l'équilibre classique est la chapelle de St Jean à Trogir, le chef-d'oeuvre de Nikola et, à la fois, l'intérieur le plus signifiant de la Renaissance européenne du XVe siècle.

Grgo Gamulin

SEGNALAZIONI E PROPOSTE

L'auteur suggère de nouvelles solutions d'attribution concernant les images inconnues ou moins connues des vieux maîtres croates, en les rajoutant au catalogue des oeuvres de: Adam Elsheimer, Simone Cantarini, Pietro della Vecchia, Pietro Liberi, Girolamo Forabosco, Antonio Zanchi, Giambettino Cignaroli, Giocchino Asseretto, Gregorio de Ferrari, Alessandro Magnasco et Giovanni Andrea de Ferrari.

Boris Vizintin

»ÉCOLE DE DESSIN« DE RIJEKA

À la base des données puisées aux archives l'auteur rend compte de l'activité de la Scuola di Disegno à Rijeka. Depuis 1787 jusqu'à 1894 cette école joua un rôle considérable dans l'éducation esthétique et culturelle des apprentis initiés aux divers métiers (tailleurs de bois et de pierres, constructeurs, charpentiers, peintres décorateurs, forgers, horlogers etc.), préparant en même temps les plus doués à la continuation des études aux académies des arts. Jusqu'à 1866 les cours n'avaient lieu que le dimanche, pour s'élargir ensuite aux autres jours de la semaine. Une attention particulière y était attribuée aux dessin géométrique et ornamental ainsi qu'au dessin libre. Cette école a élevé aussi les peintres connus du XIXe siècle, tels que Franjo Colombo et Albert Angelović de Rijeka.

Ivan Bach

TROIS HORLOGES EN TANT QUE PRODUITS DES HORLOGERS TRAVAILLANT À KARLOVAC

Au nombre restreint des horloges conservées portant la marque des horlogers de Karlovac (à savoir Johannes Angerle Frantz Malehlav et L. W. Pehr) l'auteur en rajoute une autre qu'il décrit en détail. Celle-ci est exécutée par Joseph Hoffman, vers la fin du XVIIIe siècle. En même temps, l'auteur publie une horloge jusqu'ici inconnue, faite par Frantz Malehlav, ainsi qu'une autre de provenance de Karlovac, signée du nom de Lorenz Wilhelm Pehr. Par cette contribution on veut inciter de nouvelles recherches dans le domaine de l'horlogerie de Karlovac, afin d'obtenir une image plus complète du développement de cet artisanat dans ladite ville.

Duško Kečkemet

VJEKOSLAV GANGL À SPLIT

Le sculpteur slovène Vjekoslav Gangl ((1859—1935) travaillait à Split à titre d'enseignant de l'École professionnelle des arts et métiers (1907—1909). À la base du matériel puisé aux archives et à la base de la littérature spécialiste l'auteur expose le travail de celui-ci dans ladite période. L'aperçu consiste en données sur les oeuvres sculpturales de Gangl réalisées à Split et conservées jusqu'à nos jours, ainsi qu'en données sur l'activité de l'artiste après son départ de la Dalmatie.